

Asia: VN/3215/2021

Väliraportti: Vapaa!-Fri! -hanke vapaaehtoistoiminnan edistämiseksi ikääntyvässä yhteiskunnassa

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lieksan kaupunki kiittää oikeusministeriötä mahdollisuudesta lausua Vapaa! – Fri! -hankkeen väliraportista. Vapaaehtoistoiminnalla on terveyden ja hyvin-voinnin edistämisessä Suomessa keskeinen rooli. Lieksan kaupungissa liikunta- ja kulttuuritoiminta perustuu hyvin pitkälle yhdistysten ja järjestöjen toimintaan, jota kaupunki tukee eri tavoin (mm. tilat, avustukset). Lieksan kaupunki on tunnistanut kolmannen ja neljännen sektorin tärkeän roolin myös kriisinhallinnassa esimerkiksi vapaaehtoisessa pelastustoiminnassa tai maahanmuuttokysymysten asianmukaisessa hoitamisessa. Näiden syiden takia hankkeen tuloksilla ja siitä seuraavilla kehittämistoimenpiteillä on yhteiskunnalle laajaa merkitystä.

Lieksan kaupungissa vapaaehtoistyötä tukevia rakenteita ja välineitä on useita. Vapaaehtoistyön vaikuttavuuden kannalta keskeistä on yhdistää kolmannen ja neljännen sektorin toiminta kunnan hyväksymään hyvinvointisuunnitelmaan ja -kertomukseen. Lieksassa näitä asiakirjoja on valmisteltu yhteistyössä yhdistysten ja järjestöjen kanssa. Valmisteluvastuu on ollut hyvinvointikoordinaattorilla, joka toimii tehtävässään myös kaupungin yhdyshenkilönä kolmannen ja neljännen sektorin toimijoiden suuntaan. Kokemukset toimintamallista ovat myönteisiä. Kolmannen ja neljännen sektorin toimijoista nimetään vanhus- ja vammaisneuvoston jäsenet. Sitä kautta varmistetaan myös kolmannen ja neljännen sektorin toimijoiden osallisuus heitä koskevien asioiden käsittelyssä.

Säännöllisesti toteutetut järjestöillat tukevat kaupungin ja yhdistysten yhteistyötä, jota tuetaan toiminta- ja kohdeavustuksilla sekä talkooavustuksilla. Kun vuoden 2023 alussa hyvinvointialueet aloittavat toimintansa, olisi erittäin tärkeää varmistaa, että sosiaali- ja terveysalaa koskevat järjestöavustukset huomioitaisiin hyvinvointialueiden talousarvioissa ja alueiden rakenteet tehtäisiin siten, että vapaaehtoistoimintaa olisi mahdollista kehittää tulevaisuudessa kuntien lisäksi hyvinvointialueiden kanssa.

Raportissa on hyvin tunnistettu ikääntyvän yhteiskunnan vaikutukset vapaaehtoistoiminnan tulevaisuuden kehitykseen. Yhtäältä tämä voi olla lähitulevaisuudessa monissa kunnissa järjestötyön kehittämisen kannalta myönteinen asia silloin, kun ikääntyvää väestöä jää paljon eläkkeelle omaten vielä hyvän toimintakyvyn. Tällöin eläkkeelle jäävät vielä hyvän toimintakyvyn omaavat henkilöt voivat olla keskeinen voimavara vapaaehtoistyön kehittämisessä. Toisaalta alueilla, joissa vapaaehtoistyötä tekevä väestö on jo merkittävästi ikääntynyt ja uusia toimijoita ei saada mukaan vapaaehtoistointaan, ikääntyminen voi aiheuttaa merkittävän riskin vapaaehtoistoiminnan jatkuvuudelle. Tämä koskee erityisesti tilanteita, joissa kolmannen sektorin toiminnasta vastaavat henkilöt ikääntyvät eivätkä jaksakaan enää jatkaa yhdistyksen toiminnan vetäjinä. Tämän takia keskeistä on miettiä keinoja, joilla vapaaehtoistointaan saadaan sitoutettua katkeamattomana jatkumona uusia toimijoita.

Raportissa on tuotu hyvin esiin työttömän oikeus toimia vapaaehtoistyössä ja siihen liittyvät haasteet ja epäselvyydet ja mainittu, että työttömyysturvalain säännöksen mahdollinen uudistamistarve otettaisiin tarkasteltavaksi. Tällä uudistamisella voisi olla myönteinen vaikutus saada lisää toimijoita järjestöihin ja se myös olisi mahdollisesti yksi lisäpolku työttömän työnhakijan työllistymiselle.

Harvaan asutuilla pitkien etäisyyksien alueilla ikääntyvän väestön mahdollisuuksia osallistua ja olla mukana vapaaehtoistoinnassa hankaloittaa julkisten liikenneyhteyksien puute. Tämä asia olisi tärkeää huomioida hankkeen jatkototeutuksessa. Keskeistä olisi pohtia löytyisikö keinoja liikkumisen helpottamiseksi tai toisaalta digitaalisuuden edistämiseksi siten, että vapaaehtoistointaan osallistuminen helpottuisi harvaan asutuilla alueilla.

Vapaaehtoistoiminnan houkuttelevuuden kannalta keskeistä on huomata, että järjestö- ja yhdistystoiminnassa on hyvin monen tasoisia toimijoita. Myös alueelliset erot toimijoiden koostumuksessa ovat suuria. Neljännen sektorin ammattimaisia päätoimisia työntekijöitä omaavat toimijat ovat yleensä keskittyneet suuriin keskuksiin. Tällaisilla toimijoilla voi olla pieniä paikallisia vapaaehtoistyöhön perustuvia osastoja pienemmissä kunnissa, jolloin paikallisten osastojen toimintaa tuetaan keskuspaikoilta käsin. Sen sijaan pienten kuntien alueella toimivat järjestöt ja yhdistykset ovat pääsääntöisesti vapaaehtois pohjalta toimivia ja talkootyöhön toimintansa perustavia toimijoita. Näiden pienten toimijoiden osalta merkityksellistä olisi helpottaa yhdistysten talouteen ja hallintoon liittyvää toimintaa. Yhtenä vaihtoehtona voisi olla tarkoituksenmukaista tarkastella kaikille yhdistyksille rakennettua verkkoalustaa, josta vapaaehtoistointaan tekevät yhdistykset ja järjestöt voisivat saada tarvittavat välineet oman toimintansa talouden ja hallinnon pyörittämiseksi. Tällaisia välineitä voisivat muun muassa olla yhdistystoimintaan liittyvän vuosikellon rakentaminen, kokousten määrämuotoiset pöytäkirjapohjat ja talouden hoitamiseen tarvittavat välineet. Alustalla voisi olla myös keskitetty tuki yhdistystoiminnan kannalta keskeisiin kysymyksiin vastaamiseksi.

Tarkoituksenmukaista voisi olla harkita taloudellisesti hyvin pienimuotoista yritystoimintaa tekevien yhdistysten vapauttamista veroilmoitusten tekemisestä. Veroilmoituksen tekemisen velvollisuudelle voitaisiin asettaa liikevaihdon raja, jonka ylittyessä kolmannen ja neljännen sektorin toimijat olisivat

velvoitettuja tekemään veroilmoituksen. Olennaista olisi tiedostaa, että vapaaehtoistyötä tekeviä kolmannen ja neljännen sektorin toimijoita on hyvin monenlaisia. Toimijoiden koostumus ja koko vaihtelevat alueellisesti huomattavasti. Edellä mainitut toimenpiteet mahdollistaisivat kulloiseenkin alueeseen ja toimijan tilanteeseen liittyvät mukautetut ratkaisut. Kattojärjestöjen tuella ja roolilla on monesti hyvin keskeinen rooli siinä, että paikalliset toimijat saavat sieltä tukea. Harvaan asuttujen alueiden kannalta tällaisia toimijoita ovat muun muassa Suomen kylät ry ja Maaseudun sivistysliitto, joiden toiminnan ja tekemisen tukemiseen sekä kohdentamiseen olisi tulevaisuudessa kiinnitettävä erityistä huomiota.

Leinonen Sari
Lieksan kaupunki